

„AZ ERKÖLCS ÉRDEKEL”

Balikó Tamással – délután

„A rendezés – hitem szerint – nem manuális dolog: akinek nincs folyamatos világnézete, az nem tud rendezni.”

— Mostanában miről beszélget az édesapjával?

— Anyám meghalt december 31-én éjfélkor. Végzet értek főiskolai tanulmányaim. Elhagytam a színészházat. Apám, hetvenhárom éves evangélikus lelkész, ötven év után most nyugdíjba ment. A pécsi szülőházból, a parókiaiból, ahol éltünk, ki kellett költöznünk. S az előbbi év is: a Kakukkfészek... Sipos László és Güth János, a barátaim halála... Sok mindennek lett vége.

Apámért rajongok, nagyon szeretek vele beszélgetni. Pécs szélén kapott egy kis házat az egyháztól, ott találkozom testvéreimmel is — bátyámmal, két nővéremmel, a családokkal. Megtörténik, hogy ő látogat meg engem itt, Pesten a lakásban, ahol május óta lakom.

Rend és fegyelmezett tisztaság és ritka szép parasztkorok bútor. A súlyos karosszék nyugalma, a mélybarna asztalok, a tükör, a falóra, a faragott minták, az órány bársonyhuzat, a kéziszövésű terítő, a szekrények méltósága...

— Családi örökség. Ezek között nőtem fel.

— Meddig élt Pécsen?

— Ott érettségiztem a Nagy Lajos Gimnázium fizika tagozatán, s a főiskola után oda szerződtem színészként — hat évre. Harminckét éves vagyok, nyolc évet éltem-élek Budapesten.

— Miért éppen fizika tagozatra jelentkezett a középiskolában?

— Mert szerettem a fizikát. De nyelveket is tanultam: angolt, németet.

— Azonnal fölvevették a főiskolára?

— Igen. Egy év katonaság után színészhallgató lettem, s beköltöztem a kollégiumba. Jövőorientált korban éltünk, önfeladten: mindig azt éreztük, valami jobb jön.

— A pécsi Nemzeti Színház „jött”.

— A főiskola után oda szerződtem, élt még Nőgrádi Róbert igazgató. Sík Ferenc volt a főrendező, Molnár Gál Péter a dramaturg, és amint elkezd-

tem játszani, megtörtént a váltás. Szegevári Menyhért lett a megbízott főrendező, hozta a fiatalokat, akikre végül is épített. Sipos László, Kulka János, Lang Györgyi és a többiek. Az első év — szerepek nélkül — a kijózanító időszakom volt, amikor elgondolkodhattam: sors-e ez a pálya vagy sem. Bejárjak-e a színészklubba részegen törni-zúzni, mutatni, hogy mekkora indulat feszül bennem — vagy pedig normálisan éljem meg ezt a helyzetet? Az imént védetem, mert egy szerepet azért kaptam, az Óz, a csodák csodájában — a Gyáva Oroszlánt. És ekkor a véletlen segített: egy barátom meghívott az orvosi egyetem — POTE — színpadának irányítására. Rendezhettem. Taníthattam. És közben rájöttem, mi is ez a pálya, amit választottam. Évad végén Vas Zoltán Iván szerződött Pécsre, főszerepet adott. Ezt aztán követte a többi: hat év alatt 25-30 szerepet játszottam, minden műfajban. Megtudtam, mi a színház.

— Mi?

— Az ember az alapja. Életforma, munkahely, elkötelezettség. Korábban borzasztó hiú voltam, az önkifejezésből csak a mámort éltem át. Tehát hat évem át rendezhettem, s mikor meghallottam, hogy a főiskolán indul a posztgraduális rendező szak — jelentkeztem. Két színésztársammal — Kolos Istvánnal és Mácsai Pállal — együtt felvettük, így három évre ismét diák lehettem. Kollégium következett, vége lett a havi jövedelmeknek, semmi pénzem nem volt. Úgy éreztem, megint lenulláztam valamit. Hálás vagyok a sorsnak, hogy olyan tanáraink voltak, mint Ádám Ottó, Osztovcics Levente, Nemeskürty István. Egy-két hónap után, a tél végén, összebarátkoztunk a harmadéves színészosztállyal, s elhatároztuk, csinálunk valamit. Így született meg éjszakai próbákkal az Egerek és emberek előadása, kilencvenperces játékidőre sűrítve, Horesnyi Balázs díszleteivel. Pozsonyban, az Európai Színmű-

vészeti Főiskolák Fesztiválján, ezzel a bemutatóval a legjobb rendezés díját nyertem el. Így már a főiskolai évek alatt hívogatni kezdtek. Nyáron megrendeztem az Ez fantasztikus című zenés darabot, majd másodévbem négy meghívást is kaptam. Közben szerepeltem a Vadon című filmben színészként és kaszkadőrként.

— Mit sportol?

— Hat évig öttusáztam, teniszezem, s kilencéves korom óta szenvedélyesen lovagolok.

— Miket rendezett főiskolásként?

— A teljes napfogyatkozást...

— ...nagy siker.

— Igen, noha nehéz próbaidőszak volt. Hiszen a darab a tudatalatti, de legalábbis a szemérem alatti dolgokról szól — nem volt könnyű magunkévá tenni ezt az érzelmi-értelmi rendszert. A Kék madár mesejátékot Nyíregyházán, a Válás Kaliforniában című darabot a Madách Kamarában rendeztem. S Pécs, a Kakukkfészek, a barátaim halála, a szerepátvétel. Az a másfél hónap! Olyan szövettség volt közöttünk... nehéz erről beszélni...

Nyárra Gyulára kaptam meghívást Eörsi István Jolán és a férfiak című darabjára. Jó szereposztást sikerült összehozni vidéki és fővárosi színészekkel. Mi magunk alakítottuk a darabot, Eörsi is sokat bejárt kezdetben. A címszereplő: Vári Éva. Egy hónap próba után a szerep az ő szellemi termékévé vált. Már csak két hét volt a bemutatóig, amikor Várit baleset érte: elszakította a combját. Dönteni kellett, mi legyen? Másik darabot — a Tizenkét dühös embert — választottunk. A színészekkel vállaltuk, hogy két hét alatt színre visszük. A gyulai Várszínház vezetősége ragaszkodott Eörsihez, mi pedig Vári Évához. Minden társulat, minden találkozás — más. A rendezést két dolog határozza meg: a darabválasztás és a szereplők. A rendezés — hitem szerint — nem manuális dolog: akinek nincs folya-

matos világnézete, az nem tud rendezni.

— Mi a „folyamatos világnézet”?

— A jellem. Tehát nem vállalhattam — ilyen körülmények között — a Jolán és a férfiak rendezését. A színészek is visszaadták a szerepet. A gyulai vezetőség pedig összevezetett velem. Végül is jött Ács János: új szereposztással színre vitte ezt a darabot. Véget ért a nyár, s megkezdtem az utolsó tanévet. Négy meghívást kaptam: Nemzeti Színház — Senki földje —, Vígyszínház — A nép ellensége, Madách Színház — Audiencia és a Hollywoodi mesék.

— De hiszen a Senki földjét be se mutatták!

— Három hét próba után Kállai Ferenc és Sinkovits Imre visszaadta a szerepet.

— Miért?

— Nem tudom, és nem azért, mert nem mondtak semmit — rengeteget mondtak. Pedig nagyon jó asztali próbákat tartottunk. A színészek igen kreatívnak mutatkoztak. Sajnáltam, hogy ez a két óriási színész megfosztja magát egy ilyen lehetőségtől... Nem tettem le róla, hogy egyszer mégiscsak színre viszem ezt a darabot.

— A nép ellensége — kapuja. Azt hittem, frissességet, megújulási lehetőséget ad majd a színészeknek, ehelyett hagyta őket manírjaikban szenvedni, unalmas előadást létrehozni.

— A próbaidőszakban az a harc kötött le, hogy meggyőzzem a társulatot: ez családi dráma, amit személyesen kell megélni. A másik „szellemi irányzat” az a tény, hogy a színmű rimelt a jelenlegi politikára, a Bős—Nagymaros-helyzetre — mindezt én szándékosan el akartam kerülni. Nem hiszek ugyanis a politikailag elkötelezett színházban, csak az erkölcsileg elkötelezettben! Az erkölcs érdekel, nem a politika. És — ha úgy tetszik — a politika legmagasabb rendű formája az erkölcs. A nép ellenségét személyes drámának fogtam föl, erről akartam meggyőzni a társulatot. Ál-

Fotó: Kádár Kata

landó vita volt, a színház szellemi vezetősége is a politikai rimékben hitt. Ez az alapvető félreértés kezdettől fogva bújtatott küzdelmet jelentett számomra. Talán az elején kellett volna keményebben tisztázni: két testvér drámája ez, s nem valamiféle politikai parabola. Nos, buktam egy nagyot a Vigszínházban.

— *Elgondolkodott ezen?*

— Persze, hiszen csak én lehetek a hibás. Megtanultam: ha valamiben hiszek, ahhoz ragaszkodnom kell — nem foggal-körömmel, de — tovább, mint én itt.

— *Az Audiencia viszont kiváló előadás!*

— Nagyon szeretttük. Meg kellett küzdenünk az- zal a ténnyel is, hogy a bemutatón idején került képernyőre a televíziós adaptációja.

— *Mi lett a Hollywoodi mesékkal?*

— A darabban sok idősebb színész játszott volna. Egészségi és egyeztetési gondok miatt nem került színre.

— *Tavasszal a Madách Színházhoz szerződött rendezőként. S játszik is a Gettóban. Hogy érzi magát Kittel szerepében?*

— Tézisdarab. A szerepek, a figurák véghelyzetben mutatkoznak. A szerző nem árnyalja a jellemeket. Mégis megpróbáltam embert faragni ebből a szörnyetegből, noha erre kevés lehetőség adódott.

— *Úgy tudom, a Rómeó és Júliát is meg akarta itt rendezni.*

— Régi vágyam ez, nyitó előadás lett volna a nagyszínházban. Többnyire főiskolásokkal, főként a Huszti—Kerényi-osztályok hallgatóival, tehát — ilyen értelemben — a Madáchhoz tartozó színészekkel.

érzéseket erősítettem. Az akadályozó gesztusokat válasznak éltem meg: csak minél nehezebben, ne úgy, ahogy én elképzeltem. Működik ebben a színházban egy rossz felfogás: valamiféle álprofizmus, hamis szakszerűség, ami mindenféleképpen az érzékenység elvesztését jelenti, és végül is elkényelmesedéshez vezet. Hivatalnokszemlélet érződik néha, ami a színház egészséges működését veszélyezteti. Visszatérve a Rómeó és Júliára: minduntalan arra kényszerültem, hogy magyarázkodjak, döntéseimet, hiteimet indokoljam. Ez olyan energiát emészt föl feleslegesen, hogy rájöttem: *a semmi az jobb kategória, mint a rossz.* Egy hónap után nem indulatból, hanem megfontolásból fölbontottam a szerződésemet. Nem vesztettem össze senkivel, a barátságaim megmaradtak, a vezetőséggel is jó viszonyban maradtam.

— *Igy továbbra is tanít a főiskolán a Huszti—Kerényi osztályokban.*

— Igen, színészmesterséget.

— *Hova szerződött?*

— Sehova.

— *Mégis, két darabot rendez egyszerre. Délelőtt a József Attila Színházban próbál, délután az Ódry Színpadon.*

— Léner Péter már korábban megkeresett, hogy rendezzem meg a Mesék az írógépről című operettet tavasszal. Most, hogy lett időm, elvállaltam Nadas Péter Takarítás című művének megrendezését. A szereplők: Pécsi Ildikó, Fehér Anna, Rékasi Károly. Nadas Péter egyszer eljött az olvasópróbára, kíváncsi volt a szándékaimra. Sok a közös gondolatunk, azt hiszem.

— *Hogy érzi magát most?*

— Hű, nagyon jól. Nagyon jók a próbák. Izgalmas, érdekes az együtt töltött idő. Föl sem merül bennem, mi lesz utána.

— *Mit rendez a főiskolán?*

— *Camoletti Boldog születésnapot* című vígjátékát adják elő a harmadévesek.

— *Színészként nem vágyik új kihívásokra? Egyáltalában: feladatokra.*

— Dehogynem. De az is boldogság, hogy a próbákon részt veszek, s látom társaim építkezését.

— *Ki hat a legerősebben gondolkodására, életére?*

— Az édesapám.

Baló Júlia